

Syyhy ja tartuntojen leviämisen ehkäisy

Syyhy on syyhypunkin aiheuttama kutiseva ihotauti, joka voi aiheuttaa epidemioita sairaaloissa, pitkäaikaishoivalaitoksissa ja päiväkodeissa. Epidemian aikana syyhyä esiintyy sekä hoidettavilla että henkilökunnalla ja se voi levitä herkästi myös henkilökunnan perheenjäseniin. Epidemian sammuttaminen voi olla hankalaa ja vaatii laajaa yhteistyötä eri ammattiryhmien ja hoitoyksiköiden kesken. Infektioyksikölle on hyvä ilmoittaa epidemiaepäilystä.

Tartunta

Syyhypunkki tarttuu kosketustartuntana paljaalta ihoalueelta toiselle tai tartunnan saaneen vaatteiden ja vuodevaatteiden välityksellä. Tartuntaan tarvitaan selkeä ihoaltistus (kädestä taluttaminen, halaaminen, lasten lähileikit, hoitotoimenpiteet, samoissa vuodevaatteissa nukkuminen). Tavallinen syyhy ei tartu kätellessä. Syyhypunkki säilyy hengissä ihon ulkopuolella vain 1-2 vuorokautta.

Oireet

Ihon voimakas kutina etenkin iltaisin ja öisin johtuu punkin ja sen eritteiden ihoärsytyksestä sekä elimistön immuunireaktiosta. Tyypillisesti oireisia ihoalueita ovat sormien välit, ranteet, niska, rinta, lapaluiden alue, pakarat ja nivusseutu. Lapsilla syyhypunkki voi olla kasvoissa, kaulassa, päänahassa, kämmenissä ja jalkapohjissa. Tyypillisiä iholöydöksiä ovat pienet vesirakkulat, näppylät sekä raapimajäljet. Jos miespotilaan kivespusseissa tai peniksen varressa on kutisevia paukamia, on kyseessä melko varmasti syyhy.

Karstasyyhy on tavallista vaikeampi syyhyn muoto. Karstasyyhyllä alttiutta lisäävä tekijä on perussairaudesta johtuva elimistön vastustuskyvyn heikkeneminen. Karstasyyhyhypotilaalla voi olla tuhansittain syyhypunkteja, ihottuma on laaja ja paksukarstainen ja se tarttuu helpommin kuin tavallinen syyhy.

Syyhytartunnasta kutinan alkamiseen kuluu ensitartunnassa keskimäärin 2-4 viikkoa ja jakson jälkipuolella tartunta voi jo siirtyä henkilöstä toiseen. Aiemmin sairastettu syyhy jättää immuunipuolustukseen muistijäljen ja uusi syyhytartunta voi alkaa oireilla jo muutaman päivän kuluttua. Joskus syyhy voi olla myös kutisematon tai vain vähän kutiseva.

Diagnoosi

Syyhyhypotilaan diagnoosi ja hoidon aloituspäätös perustuvat tyypilliseen anamneesiin ja taudinkuvaan (öisin voimistuva kutina, syyhykäytävät) ja epidemiologiseen tilanteeseen. Syyhypunkin pienet, pinnalliset mutkitttelevat käytävät löytyvät parhaiten ranteista, ja nilkoista,

lapsilla kämmenistä sekä jalkapohjista. Usein taudinkuva ei kuitenkaan ole tyypillinen ja diagnoosi voi viivästyä. Varma syyhydiagnoosi perustuu ihosta löytyneen syyhypunkin tunnistamiseen mikroskoopilla. Mikrobiologian laboratorion tutkimus on 1912 Sk-Para-O, Parasiitit iholta.

Syyhyn hoito

Syyhyyn sairastunut hoidetaan joko Permetriinivoiteella, Rikki-vaseliinivoiteella tai Ivermektiinillä (tablettihoito).

Syyhypunkille altistuneet oireettomat henkilöt (potilaan huonetoverit ja perheenjäsenet) hoidetaan Permetriinivoiteella myös kahdesti, viikon välein. Jos osastonsisäisiä tartuntoja on runsaasti, harkitaan koko osaston hoitamista kerralla.

Permetriini voide sivellään suojakäsineet kädessä puhtaalle, kuivalle iholle kaulasta alaspäin koko keholle, myös kämmeniin ja jalkapohjiin. Jos oireita on myös pään alueella, hoidetaan hiuspohja sekä kaula ja niskan alue. Voidetta ei laiteta kasvoille eikä limakalvoille. Erityisen huolellisesti voidellaan sormien ja varpaiden välit, taiteet, kainalot, sukupuolielimet (ei limakalvoja) ja nivuset. Kynnet leikataan lyhyiksi ja voide levitetään kynsien alle huolellisesti. Voidellut iho suojataan puuvillakäsineillä ja -sukilla sekä pitkälahkeisilla vaatteilla hoidon ajan. Pikkulapsen päähän voi pukea puuvillaisen kypärämyssyn. Voide pestään pois vedellä ja saippualla vaikutusajan (8-12 tuntia) jälkeen. Jos vaikutusaikana on välttämätöntä pestä esim. käsiä tai intiimialuetta, voidetta levitetään uudelleen samoille alueille.

Rikki-vaseliini voide (ex-tempore valmiste). 10% rikkivaseliiniseos aikuisille, 5% rikkivaseliiniseos alakouluikäisille ja sitä pienemmille lapsille. Voidetta levitetään puhtaalle ja kuivalle iholle. Voidetta tulee käyttää leuasta alaspäin kaikille ihoalueille huolellisesti levittäen, myös taivealueet, varpaidenvälit, kynsireunat, napa sekä ulkoiset sukupuolielimet. Alle 2v ikäisille lapsille voidetta levitetään myös päänahkaan ja kasvoihin (ei silmänympäryksiin). Voidetta käytetään kerran päivässä, kolmena peräkkäisenä päivänä. Näiden päivien välissä ei pestä ihoa. Jos ihon pesu on välttämätön (esim. kädet, intiimialueet), tällöin voidetta levitetään uudelleen samoille alueille. Kolmannen päivän jälkeen iho pestään huolellisesti saippualla ja vedellä sekä tehdään kodin siivous ja sänkyvaateiden huolto. Hoito uusitaan viikon kuluttua samalla tavalla. Rikkivoideseos on turvallinen myös raskauden aikana sekä alle 2kk ikäisille vauvoille.

Potilas	Hoito
Syyhyä sairastava	Permetriini-voide (Nix®) tai ivermektiini (Scatol®) po. kahdesti viikon välein tai Rikki-vaseliini voide (ex-tempore valmiste) kerran päivässä, kolmen päivän ajan.
Syyhyille altistunut potilastoveri	Permetriini-voide tai ivermektiini po., kahdesti, viikon välein, samanaikaisesti.
Syyhyä sairastavan potilaan läheiseen fyysiseen hoitoon osallistunut oireeton työntekijä, syyhypotilaan luona vierailut tai kotiutuneen syyhypotilaan oireeton perheenjäsen, syyhyyn sairastuneen työntekijän oireeton perheenjäsen	Permetriini-voide tai ivermektiini po., kahdesti, viikon välein.
Raskaana olevat ja pienet vauvat	Rikki-vaseliini voide (ex-tempore valmiste). 10% rikkivaseliiniseos aikuisille, 5% rikkivaseliiniseos alakouluikäisille ja sitä pienemmille lapsille TAI Konsultoidaan ihotautien poliklinikan lääkäreitä

Ivermektiini (Scatol®) on lääke, jota voidaan käyttää syyhyn sisäiseen hoitoon. Lääkäri voi määrätä sen apteekkiin tavallisella reseptillä ja se puoltaa paikkaansa epidemioissa helppokäyttöisyytensä vuoksi. Tabletin vahvuus on 3 mg. Annos on 0,2 mg / kg. Aikuisille normaaliannos on 12 mg kerta-annoksena ja lääkitys uusitaan 1-2 viikon kuluttua. Oireettomille potilaille riittää kerta-annos. Sitä ei suositella raskaana oleville eikä alle 15 kiloa painaville lapsille. Imetyksen aikana vain lääkärin erillisellä ohjeella.

Karstasyyhypotilaan hoidosta tulee konsultoida ihotautien poliklinikan lääkäreitä.

Syyhypotilas hoidetaan kosketuseristyksessä

1. Huonesijoitus

Tartunnan saanut hoidetaan kosketuseristyksessä, kunnes ensimmäisen hoitokerran loppumisesta on kulunut 24 tuntia. Karstasyyhypotilas hoidetaan yhden hengen huoneessa, kunnes ihotautilääkäri toisin määrää.

2. Käsihygienia

Käsien huolellinen pesu ja desinfektio.

3. Suojaimet

Suojakäsineitä ja kertakäyttöistä suojatakkia käytetään, kun kosketaan potilaan ihoa, vaatteita ja vuodevaatteita. Paljaat ihonkohdat käsissä suojataan (suojakäsineet vedetään hihansuun päälle).

4. Vierailijat

Opastetaan käsihygieniä. Opastetaan istumaan tuolilla, ei potilasvuoteella.

5. Tutkimus- ja hoitovälineistö

Pesu ja desinfektio huuhteludesinfektio koneessa (deko). Vesipesua kestävämmien välineiden ja tekstiilien huolto:

- suljetaan tiiviisti muovipussiin 3 vrk:n ajaksi tai
- tuuletetaan 3 vrk tai
- pakastetaan (-20 °C) muovipussissa 1 vrk:n ajan

6. Ruokailu

Normaali käytäntö

7. Vuodehuolto ja pyykki

Ennen syyhyn hoitoa potilaan vaatteet ja kengät, joita hän on käyttänyt viimeisen kolmen vuorokauden aikana, pakataan muovipussiin ja lähetetään pestäväksi kotiin tai pesulaan. Vuodevaatteet (peite, tyyny, lakanat, tyynyliina ja patjansuojus) sekä pyyhkeet laitetaan ennen pesulaan lähettämistä saumasta veteen liukenevaan pyykkipussiin, joka laitetaan keltaiseen pyykkipussiin. Pussiin laitetaan merkintä: "SYYHY". Veteen liukenevan pyykkipussin tilausnumero logistiikkakeskuksessa on 200211 JÄTESÄKKI KELTAINEN VETEEN LIUKENEVA ja paketissa on 200 kpl. Satasairaalassa osastot voivat hakea veteen liukenevia pusseja N00 päivystysvaraston = suojavaatevaraston hyllyltä.

Jos patja on suojattu muovilla, muovi vaihdetaan puhtaaseen. Likaantunut patja (suojamuovi rikkoontunut) poistetaan käytöstä 3 vuorokauden ajaksi, jona aikana syyhypunkki kuolee ja patja voidaan ottaa jälleen käyttöön. Huonokuntoinen patja hävitetään. Potilaan vuodepyyhittäminen desinfektioaineella ja pedataan puhtaaksi. Potilaan vaatteiden ja vuoteen huolto toistetaan syyhylääkkeen vaikutusajan (8-15 tuntia) jälkeen.

8. Potilashuoneen siivous

Kertakäyttöiset siivospyyhkeet. Huone siivotaan normaalisti. Huoneessa avonaisena olevat hoitotarvikepakkaukset laitetaan roskiin. Karstasyyhyssä huoneen kosketuskorkeudella olevat tekstiilit (pitkät ikkunaverhot ja väliverhot) ja tekstiilipintaiset huonekalut pestään huolellisesti.

9. Jätteet

Normaali käytäntö

10. Syyhyn potilasohje

Osaston toimenpiteet syyhyepidemiassa

- Epidemiaselvitystyöryhmä kutsutaan kokoon heti, kun epidemiaa epäillään.
- Diagnoosi varmennetaan.
- Kartoitetaan epidemian laajuus
 - o Oireilevien syyhypotilaiden tunnistaminen (potilaat ja henkilökunta)
 - o Altistuneiden määrä osastolla (potilaat ja henkilökunta)
 - o Altistuneiden vierailijoiden ja perheenjäsenten luettelointi
 - o Altistuneiden jo muualle siirtyneiden potilaiden kartoittaminen
- Estetään uudet tartunnat.
- Päätetään hoitotoimien laajuus.
- Varmistetaan, että hoito toteutetaan mahdollisimman samanaikaisesti ja että häätöpäivänä on riittävästi lääkkeitä, vaatteita, vuodevaatteita sekä henkilökuntaa. Informoidaan pesula, sairaala-apteekki, varasto (patjat, hoitotarvikkeet) ja työterveyshuolto.
- Huolehditaan sairastuneiden työntekijöiden ammattitauti-ilmoituksista.
- Suunnitellaan epidemiasta tiedottaminen.
- Varmistetaan mahdollisiin välillisesti tartunnan saaneiden henkilöiden kulukorvausvaateisiin.
- Varmistetaan epidemian sammumisesta (sairastuneiden jälkikontrolli 2-4 viikon kuluttua hoidosta).